

“Martí de Riquer no suportava els filòlegs avorrits”

Lola Badia (Barcelona, 1951) es va doctorar en filologia romànica el 1977 sota la direcció de Martí de Riquer. El 1983 va obtenir una càtedra de Filologia Catalana, i ha exercit a les Universitats Autònoma de Barcelona i de Girona, i ara ho fa a la de Barcelona. Actualment dirigeix la part medieval de la *Història de la literatura catalana* que edita Enciclopèdia Catalana.

—Quines penseu que són les principals aportacions de Martí de Riquer a la història de la literatura?

—Com a romanista, desbrossa camps, sintetitza, organitza materials que són útils per a establir una mena d'estat de la qüestió de coses difícils d'abastar. Per exemple, fa un manual sobre l'èpica francesa, sobre les cançons de gesta franceses, publicat en castellà i francès, als cinquanta, aquí poc conegut. Un resum de tots aquests poemes èpics, de difícil accés, llavors. Per als francesos ha estat durant molts anys una eina universitària de treball i de referència. Un manual que ho reuneix tot i et dona orientacions bibliogràfiques i de valoració de textos. És menys citat aquí que l'antologia de trobadors, una altra aportació d'aquesta mena. En fa la nòmina de pràcticament tots, i de cadascun en fa una biografia i una selecció de poemes que transcriu, tradueix i comenta. Per tant, en tres volums tenim una biblioteca sencera, ben païda i ben servida. Com a hispanista, destaca la gran edició i la gran introducció del *Quixot*. En el camp català, la història de la literatura, amb Comas i Molas. Després hi ha coses de consulta bàsica, més específiques, com l'estudi de l'heràldica. Una altra obra de fons de biblioteca és la història universal, feta amb Valverde. Era un home que tenia una capacitat extraordinària d'assimilació, de síntesi i de treball. Perquè feia les seves obres sol, quan ara ho fem en un equip, i no

El filòleg medievalista Martí de Riquer va morir a Barcelona el dia 17 de setembre, als 99 anys d'edat. Deixa al seu darrere una immensa i excepcional obra filològica i un gran nombre de deixebles, com Lola Badia.

JORDI PLAY

La Història de la literatura catalana de Martí de Riquer, una eina imprescindible per a la càtedràtica de filologia catalana, Lola Badia.

s'equivocava. I tot això ho feia amb goig. No era dels que patien treballant. S'ho explicava ell mateix, ho endreçava i ho posava a disposició de qui ho volgués llegir. Després d'aquestes obres de síntesi hauríem de començar amb els llibres dedicats a obres i autors, com és el *Tirant*, i continuar amb els articles, i no acabaríem mai.

—Dels trobadors, quin li tenia el cor robat?

—Guillem de Berguedà. Li queia especialment bé perquè, a més de gran poeta, era un noble i militar a qui agradava

sublevar-se contra el seu rei. A més, feia una literatura agressiva. A la classe va entrar recitant la seva *Cançoneta leu e plana*, un sirventès polític contra Hug de Mataplana. Els estovaments, les coses ensucrades, les cursileries, no li agradaven. L'altre que li agradava era Arnaut Daniel, que ja agradava a Dante i Petrarca, perquè feia sextines amb ritmes difícils, com a desafiament literari. La literatura de dones —Mercè Rodoreda— no li agradava.

—Mercè Rodoreda?

—No li agradava gens. En general la literatura de senyores la trobava espantosa. Tot el que fes olor de gineceu, res. Li agradava un senyor a cavall repartint bufes, imagina't. No és que en parlés gaire. Simplement, deixava anar una guita de tant en tant.

—Quan comença a publicar de ben jove, abans de la guerra, s'interessa molt per la literatura clàssica greco-llatina.

—Deia que hauria volgut fer clàssiques i va acabar fent romàniques, però tenia una gran enyorança pel llatí i pel grec. Per això va interessar-se per rescatar tot el que té de clàssic la literatura medieval catalana, com es veu en el seu assaig dedicat a l'humanisme català, del 34. Ell va començar amb molta empena, a l'ombra de Casacuberta. L'admirava molt i sempre ens ho recordava. Com a erudit, veu el 1933 —amb 19 anys— les arrels de Petrarca que hi ha a *Lo somni*, en concret el *Secretum*, i gràcies a això Bernat Metge és considerat el primer

escriptor europeu que connecta amb aquesta obra.

—**Es parla sovint de l'odi entre erudits, però en el seu cas sembla que el tòpic no és aplicable.**

—No li havia sentit mai odiar cap altre erudit. No va ser mai agressiu contra ningú, ni de paraula ni per escrit. Sí que menyspreava, però, falsos valors: els creguts, els que anaven donant consells. En tot cas, d'un erudit podia dir que era ensopit, que s'hi moria d'avorriment. Grans intel·lectuals de prestigi, per menystenir-los, els penjava l'etiqueta d'avorrits. Perquè tenia la idea que la gent seriosa i bona van pel món alegres. Fins i tot per triar becaris, deia: "Aquest amic teu no riu mai, com li podem donar una beca?". Quan Coromines s'entesta a dir que Cerverí de Girona i Guillem de Cervera són dues persones, Riquer es va limitar a aportar una prova documental que desmuntava la idea. No li agradava la retòrica de la polèmica perquè sí. Tenia massa feina per a perdre-hi el temps.

—**Joan Coromines, ja que n'heu parlat, no el considerava filòleg, perquè diu que no era fiable editant textos.**

—No penso que sigui una acusació gaire substancial. I Riquer li hauria pogut retreure que no tenia ni idea de la història de la literatura, perquè se'n desinteressava, i feia salts en el buit, es refiava només de la seva capacitat lingüística. Coromines podia editar malament un poema perquè no sabia estructura mètrica, només llengua. Sóc jo la que ho dic, Riquer no ho hauria dit mai. Li tinc una certa mania, a Coromines, i per tant em puc equivocar amb el que dic, ho reconec. Què és un filòleg? El filòleg és l'editor de textos, una persona que coneix el text i el context, no només la llengua. Coromines pensava que en sabia més que l'autor i corregeix el text i potser sí que en algun cas pot encertar-la, però hi ha gratuïtats que un filòleg no es pot permetre. Jo li he llegit que no podem ser esclaus dels manuscrits. Doncs si no ens en podem fiar, com el fixaràs? I no només ho feia amb textos catalans. Amb l'edició del *Libro del Buen Amor*, també. Tots, lingüistes i historiadors de la literatura, ens podem equivocar. Sempre vindrà un que és més llest i gràcies a tu fa un pas endavant, et corregirà i en sabrà més. També és

lleï de vida, no? La millor descripció de la llengua dels poetes híbrids del XIV i XV, la d'Andreu Febrer, barreja de català i occità, anterior a Ausiàs March, és a dir, en quina mesura i com funciona tot això, encara és la de Riquer, del 51, als Nostres Clàssics.

—**Reculem fins als vostres anys universitaris i parlem-me de com vàreu començar a relacionar-vos amb Martí de Riquer.**

—Vaig entrar a la Universitat de Barcelona el curs 1968-69 i, segons els companys de cursos superiors, el professor que cridava més l'atenció, el que semblava més interessant, era Martí de Riquer. Durant el segon curs, que encara no el tenia, el vaig anar a veure i em va dir que se n'anava a la Universitat Autònoma de Barcelona, i vaig seguir-lo. Em vaig incorporar a la primera promoció. Va ser un canvi brutal. Érem uns dos-cents, entre tots els de Filosofia i Lletres, quan a la Universitat de Barcelona érem una legió infernal i a més va ser l'any de la defenestració del bust de Franco; no hi havia vida universitària, només agitació. A Sant Cugat les classes eren, fet i fet, uns seminaris, perquè érem pocs. La literatura medieval la feia ell. Sempre estava content. Feia classes vitals, era extraordinàriament estimulants. Cada llibre que citava l'havies de llegir i si deia que calia saber occità, t'afanyaves a estudiar-lo. Els estudiants li responien. S'havien apuntat a l'Autònoma perquè tenien ganes de treballar. Era un clima molt agradable. Els altres professors, com Molas, Romeu i Rico, també feien les classes amb molta dedicació i interès. El tracte amb ells era immediat i directe. Jo estudiava filologia catalana però fèiem català i castellà i això és bo. Estudiàvem el *Libro del Buen Amor* i amb en Francisco Rico criticàvem l'edició de Coromines.

—**Per què penseu que va tornar a la Universitat de Barcelona?**

—No ho sé prou bé, però suposo que devia ser per pressions de la gent d'aquí. És on s'havia format, a més. Al Departament de Romàniques de la Universitat de Barcelona, amb més atots i més prestigi, era un pal de paller, un personatge bàsic. A l'Autònoma ha predominat una manera de fer que no lligava amb Riquer. Hi ha un esperit "autònoma", massa legalista i d'esqueres, que no lligava amb ell. Jo també

"Grans intel·lectuals de prestigi, per menystenir-los, els penjava l'etiqueta d'avorrits. Perquè tenia la idea que la gent seriosa i bona van pel món alegres"

Lola Badia exerceix la seva docència, com a

me'n vaig afartar i me'n vaig anar al cap dels anys.

—**Indicava als estudiants que volien fer la tesi doctoral, quina havien de fer?**

—Ell tenia uns temes, com els trobadors, però sobretot el que imposava era la idea que les tesis havien de ser abastables en un temps concret. No donava tesis monumentals. Jo havia fet una tesina sobre la traducció catalana del *Decameró* i li vaig dir que volia dedicar la tesi a estudiar totes les traduccions al català medieval, de tot, i em va dir que així no em doctoraria mai, que als seixanta anys encara faria la tesi i, per tant, que fes una cosa més factible. Llavors em va donar un corpus de poesies occitano-catalanes, el *Cançonet de Ripoll*, difícil però abastable, perquè em diria com fer-ho, atès que el mètode el tenia per la mà, i jo la podria fer en quatre anys. Conduïa la gent cap a coses factibles, racionals i productives i en el meu cas desencaminar-me de somnis massa ambiciosos. Sentit pràctic i efi-

catedràtica de filologia catalana, a la Universitat de Barcelona.

càcia. Ell produïa constantment i volia dels altres resultats, també. Treballava sol; treballar en projectes col·lectius no era la seva línia. Grans projectes col·lectius on tothom ficava la mà, no l'interessaven. Era un treballador solitari. Jo vaig col·laborar amb ell, però amb funcions de secretària. Jo feia la feina i ell posava la saviesa, això sí. Vam fer l'edició de Jordi de Sant Jordi, bo i refent la seva vella edició per a l'Eliseu, i altres coses. Em va emocionar molt el dia que va trobar que podíem firmar tots dos, conjuntament, una edició. Clar, li teníem un respecte sacrosant, el vèiem molt potent, intel·lectualment, amb una capacitat de producció impressionant, amb llibres de gran dimensió. Després vindria en Vallcorba i encara va incrementar la seva producció.

—No era una mica fred, distant, en la relació personal?

—Era brusc, però t'ensenyava l'ofici amb paciència. El doctor Romeu també era així. Tant l'un com l'altre eren dedicats als estudiants. Una cosa ben curiosa

d'ell era que a les noies ens tractava de tu, i als nois, de vostè. I va ser ell qui em va posar el nom de Lola. Jo em deia Maria Dolors i va trobar que Maria Dolors Badia Pàmies era massa llarg. Quan vaig voler publicar el meu primer article em va dir que em digués Lola. Al meu pare no li va agradar en principi perquè ho trobava castellà, però en veure'l imprès es va recordar de la Lola Anglada, dibuixant que admirava, i ho va acceptar. La meva mare, no, perquè ella també es deia Maria Dolors.

—Pel fet de tenir una sola mà volia que els estudiants l'ajudessin a portar llibres, per exemple?

—No. La primera cosa que va fer ell quan el vaig anar a veure per primera vegada va ser ajudar-me a posar l'abric, amb una mà. Vaig quedar de pedra. Obria les cartes o omplia la pipa amb la seva única mà. Mai volia tenir la sensació de ser limitat. Se'n sortia. Com se sap, la primera cosa que va fer en perdre la mà dreta va ser escriure el *Quixot* a màquina per acostumar-se a utilitzar

l'altra. Sempre donava la sensació de vitalitat i bon humor. Jo no l'he vist mai enfadat ni quan fèiem trapelleres a classe, criaturades.

—Per exemple?

—Menjar a classe. Feia classes de dues hores o dues hores i mitja i per protesta ens portàvem una coca i ens la menjàvem, cosa que considerava de molt mal gust i de mala educació. S'enfadava però no ho demostrava excessivament. Ara bé, el dia que vaig llegir la tesi doctoral ho va dir a la meva mare, va comentar-li que era una noia mal educada.

—Aquell esperit esquerranós de l'Autònoma i de la universitat en general, aquells anys, no es va traduir en cap rebuig o crítica per part d'algun estudiant, a causa del seu passat franquista?

—Hi havia gent que li atribuïen una agressivitat en contra de les coses catalanes i d'esquerra. Però jo no hi veia cap mena de motiu. Vaja, que jo sàpiga. Ho trobo al·lucinant. No tinc ganes de dir noms. Eren estudiants més grandets, no de la meva promoció. "És que en Riquer, no sé com pots ser tan amiga seva...", m'havien arribat a dir. Però ho considero una cosa molt anecdòtica. Joaquim Molas, persona ben informada sobre la Guerra Civil i el franquisme, tenia una òptima relació amb ell. Era un dels seus deixebles i mai hi hagué cap retret sinó sempre una gran admiració i respecte. Riquer era un catòlic, apostòlic i romà. Un home de dretes, amb unes conviccions de dretes i monàrquiques, però civilitzat. I tenia un fons de catalanisme dels anys trenta. S'estimava la tradició catalana. Era una adhesió emotiva, profunda, que forma part de la dreta.

—Es pot parlar en cap sentit d'escola, de l'escola Riquer?

—Jo, això de les escoles, no m'ho acabo de creure. Jo sóc riqueriana però he après molt de Rico i Romeu, en la meva formació. De Molas he après altres coses, i no em considero de la seva escola. Els deixebles de Riquer han seguit camins diversos, com es veu amb Comas i Molas, per exemple. Hi ha una fidelitat al mestre perquè era ell qui ens aixoplugava i administrativament érem becaris seus i perquè hem après a treballar amb ell, però no penso que la paraula *escola* sigui escaient.

Lluís Bonada